

Rezumat al tezei de doctorat „Teme teologice în cartea Estera”

Ganea Vasile Romulus

Introducere

Prin comparație cu celelalte cărți canonice ale Vechiului Testament, cartea Estera, în versiunea sa ebraică, are un profil teologic aparte, care ține de omiterea numelui lui Dumnezeu și de absența celor mai importante elemente cu caracter religios menționate în alte scrieri ale Vechiului Testament, cu excepția postului. În plus, uneori cărții Estera i se atribuie un aparent caracter naționalist, chiar șovin, și promovarea unei ostilități fățișe față de neamuri. Un alt element care dă specificitate cărții este sărbătoarea Purimului, care nu doar că lipsește din lista sărbătorilor poruncite în Lege, ci pare să fie celebrarea unei victorii a evreilor împotriva dușmanilor lor, victorie obținută cu prețul sacrificării multor vieți omenești (Est. 9.12, 15, 16). Luând în considerare aceste aspecte, am putea crede că sulul Esterei, cum este cunoscută cartea în mediul ebraic, are un caracter eminentemente secular.

Toate aceste elemente, care îl intrigă pe cititor la prima vedere, sunt suficiente pentru a justifica un studiu proaspăt asupra cărții Estera, studiu menit să pună în evidență mesajul ei. Prin intermediul cercetării noastre, intenționăm să punem în discuție falsele etichete aplicate cărții și să aruncăm o nouă lumină asupra mesajului ei teologic. O analiză proaspătă a cărții este cu atât mai necesară, cu cât o succintă privire de ansamblu asupra literaturii de specialitate dă la iveală faptul că în cercetarea biblică veterotestamentară din România cartea Estera a ocupat un loc insignifiant. După știința noastră, în România ultimilor 20 de ani s-a scris un singur studiu științific despre cartea Estera. Deși riguros întocmit, studiul respectiv nu face referire la teologia cărții decât tangențial.

Slabul interes al cercetătorilor față de cartea Estera se datorează probabil slabei întrebuintări liturgice a cărții în mediul bisericesc românesc. Dacă în bisericile neoprotestante și protestante pasajele din cartea Estera sunt doar rareori valorificate în scop omiletic, cartea nu este utilizată deloc în mediul ortodox (nici măcar prin lectura publică a unor fragmente din tradiția septuagintală). Atunci când totuși se predică din această carte, de cele mai multe ori ea este interpretată alegoric sau parțial alegoric.

Din aceste motive, prin prezenta lucrare ne propunem să readucem cartea Estera nu doar în atenția mediului științific teologic românesc, ci și în atenția celui bisericesc, în încercarea de a repara nedreptatea făcută acestei cărți care a ajuns să ocupe un nemeritat loc marginal nu doar în cercetare, ci și în viața eclezială. Considerăm că, pentru a atinge acest deziderat, va trebui să identificăm și să articulăm mesajul teologic al cărții Estera, dând astfel la o parte prejudecățile cu care este privită de obicei cartea.

Mai precizăm că cercetarea noastră pornește de la premisa potrivit căreia înțelesul teologic al cărții Estera iese la iveală în urma analizei simultane a contextului istoric al cărții și a celui literar. Dacă în trecut cei mai mulți cercetători și-au ațintit privirile îndeosebi asupra istoricității cărții, căutând să înțeleagă „ce s-a întâmplat cu adevărat”, în prezent majoritatea se opresc asupra aspectelor de ordin literar ale cărții, pentru vedea „cum funcționează narațiunea”. Considerăm că o interpretare care omite oricare dintre aceste două dimensiuni este asimetrică și (poate) conduce la concluzii greșite.

Capitolul 1: Locul cărții Estera în istoria stabilirii canonului Vechiului Testament

Lipsa paradoxală a numelui lui Dumnezeu și absența elementelor cu un evident caracter religios i-au intrigat pe mulți cercetători de-a lungul timpului, determinându-i pe unii dintre ei să pună la îndoială necesitatea prezenței cărții Estera în canonul veterotestamentar. Totuși, ca parte integrantă a Sfintei Scripturi, cartea Estera are calitatea de Cuvânt al lui Dumnezeu, al cărui autor, în primă instanță, este însuși Dumnezeu, care se regăsește, totodată, și-n ipostaza de făptuitor și stăpân al istoriei lui Israel. Canonizarea i-a conferit cărții Estera același statut de care se bucură celelalte narațiuni ale Bibliei care cuprind istoria sacră a lui Israel. În urma acestui proces, cartea a devenit ea însăși o sursă revelatoare a voinței divine manifestate în evenimentele istoriei.

În baza considerentelor enunțate mai sus, am considerat că este necesar să examinăm procesul de canonizare a cărții Estera. Prin intermediul acestui demers vom afla momentul în care a fost acceptată în canon cartea, vom evidenția motivațiile teologice (ideologice), care au stat la baza canonizării ei și modul în care a fost receptată ea în diferite vremuri. Pentru o reliefare cât mai obiectivă a factorilor care au dus la canonizarea cărții Estera, în lucrarea noastră, am luat în considerare, mai întâi, izvoarele antice relevante, apoi diversele studii scrise deja pe această temă. Întreaga problematică a fost examinată în mod diacronic și contextualizată pe fundalul mai larg al formării canonului Vechiului Testament, avându-se în vedere, în mod special, procesul de canonizare a celei de-a treia părți a acestuia - Scrierile -, în care se integrează și cartea Estera, potrivit rânduiei ebraice. Așadar, fiecărei etape a procesului de canonizare a Vechiului Testament i-au fost asociate, după caz, acele informații specifice, și relevante pentru deslușirea procesului includerii cărții Estera în canonul ebraic.

Cuprinsul capitolului 1:

Locul cărții Estera în istoria stabilirii canonului Vechiului Testament	10
1.1. Cartea Estera în iudaismul timpuriu	11
1.1.1. Ezra-Neemia	11
1.1.2. Cartea lui Isus, fiul lui Sirah, și prologul ei	12
1.1.3. 1-2Macabei	13
1.2. Cartea Estera și sulurile de la Marea Moartă	15
1.2.1. Ipoteza lui J. Finkel	17
1.2.2. Ipoteza lui J.T. Milik	18

1.2.3. Ipoteza lui S. Talmon	20
1.2.4. Ipoteza lui K. De Troyer	21
1.3. Cartea Estera în Septuaginta (LXX)	25
1.4. Cartea Estera în scrierile lui Philon din Alexandria și ale lui Josephus Flavius.....	27
1.4.1. Philon din Alexandria	27
1.4.2. Josephus Flavius	28
1.5. Cartea Estera în scrierile rabinice timpurii	29
1.6. Receptarea cărții Estera de către Biserica creștină.....	34
Excurs: Receptarea adaosurilor „anaghinoscomena” ale cărții Estera în mediul creștin	38

Capitolul 2: Istoricitatea, paternitatea și datarea cărții Estera

Orice inițiativă de studiere a istoricității cărții Estera este legitimă și în același timp necesară, deoarece cartea Estera se prezintă pe sine ca având caracter istoric. O dovadă în acest sens este utilizarea unor formulări specifice cărților istorice ale Bibliei. De asemenea, singurul document care atestă sărbătoarea Purim este cartea Estera și, dacă istoricitatea evenimentelor pe care se fundamentează Purimul n-ar putea fi dovedită, atunci acestei sărbători și-ar pierde din forță ori chiar nu și-ar mai găsi rostul între sărbătorile iudaice.

Este important de știut că istoricitatea cărții Estera n-a fost pusă sub semnul îndoielii până în secolulul al XVIII-lea. În schimb, din epoca iluministă și până în prezent, subiectul istoricității a fost viu disputat. În conștiință, s-a ajuns ca în prezent, cartea Estera să fie evaluată de către critici cu mult scepticism - ca una dintre cele mai puțin credibile relatări ale Bibliei.

Din aceste motive, în cel de-al doilea capitol al lucrării noastre ne vom concentra atenția asupra istoricității cărții Estera. Vom identifica mai întâi principalele perspective asupra istoricității, iar apoi vom face o scurtă cronologie a Imperiului Persan, pentru a fixa de la bun început punctele de reper temporale. În al treilea rând, ne vom opri asupra personajelor cărții Estera și asupra contextului persan pe care îl sugerează cartea, pentru a vedea dacă, și în ce măsură, datele conținute de aceasta se armonizează cu izvoarele extrabiblice. În urma acestui demers, vom zugrăvi contextul istoric al cărții Estera, care nu este important doar pentru credibilitatea (veridicitatea) ei, ci și pentru interpretarea corectă a mesajului ei. Nu în ultimul rând, tot în acest capitol, vom identifica elemente care țin de paternitatea și datarea cărții Estera pe baza dovezilor interne și externe disponibile.

Cuprinsul capitolului 2:

Istoricitatea, paternitatea și datarea cărții Estera	41
2.1. Istoricitatea cărții Estera	41
2.1.1. Considerații preliminare	41
2.1.2. Puncte de vedere referitoare la istoricitatea cărții Estera	41
2.1.3. Originea prezenței evreilor în Imperiul Persan	43
2.1.4. Imperiul Persan și suveranii săi	44
2.1.5. Xerxes vs. Artaxerxes - premisă pentru determinarea contextului istoric.....	45

2.1.6. Izvoare istorice	48
2.1.6.1. Inscricții persane	48
2.1.6.2. Literatura clasică grecească	48
2.1.7. Istoricitatea personajelor cărții Estera	50
2.1.7.1. Împăratul Xerxes (Ahașveroș) în izvoarele extrabilice și în cartea Estera	50
2.1.7.2. Vaști și Estera	65
2.1.7.3. Mardoheu	72
2.1.8. Contextul persan al cărții Estera	89
2.1.8.1. Numele neevreiești din cartea Estera	90
2.1.8.2. Termenii persani din cartea Estera	92
2.1.8.3. Date cu caractere general și cutume persane	93
2.1.8.4. Exterminarea evreilor și masacrarea acelor locuitori ai imperiului ostili comunității iudaice (Est. 3.5-8, Est. 9.16)	94
2.1.8.5. Curtea imperială din Susa	97
2.1.9. Considerații finale	103
2.2. Paternitatea și datarea cărții Estera	103
2.2.1. L.B. Paton	104
2.2.2. C.A. Moore	105
2.2.3. G.L. Archer	105
2.2.4. J.G. Baldwin	106
2.2.5. A. Berlin	106
2.2.6. W.L. Lasor, D.A. Hubbard și F.W. Bush	107
2.2.7. R.K. Harrison	108
2.2.8. Considerații finale	108

Capitolul 3: Versiuni textuale importante ale cărții Estera

În această secțiune prezentăm principalele versiuni ale textului cărții Estera. Nu le vom putea analiza în mod amănunțit pe fiecare, deoarece spațiul necesar unui astfel de demers l-ar depăși cu mult pe cel alocat prezentei lucrări. Ne vom mărgini deci la o prezentare sumară a fiecărei versiuni în parte: Textul Masoretic al cărții Estera, versiunile în limba aramaică și în limba greacă (LXX – textul B și TA - textul Alfa). La finalul acestui capitol se regăsește un mic excurs care face o trecere în revistă a receptării de care s-a bucurat cartea Estera în *Antichități iudaice*, de Josephus Flavius

Scopul acestui demers este de a sublinia particularitățile fiecărei versiuni textuale a cărții Estera în parte, pentru a vedea cum a fost înțeles și adaptat textul masoretic de către traducători.

Cuprinsul capitolului 3:

Versiuni textuale importante ale cărții Estera	112
3.1. Versiunea în limba ebraică (TM al cărții Estera)	112
3.2. Versiuni în limba aramaică	114
3.3. Versiuni în limba greacă	114
3.3.1. LXX (textul B)	114
3.3.2. TA (textul A)	120
Excurs: Cartea Estera în <i>Antichități iudaice</i> , de Josephus Flavius	122
3.4. Considerații finale	123

Capitolul 4: Teologia cărții Estera și strategiile retorice folosite pentru conturarea ei

1. Capitolul 4 debutează cu o secțiune preliminară, care ia în discuție caracterul teologic (religios) al cărții Estera, pornind de la concepția încetățenită de cei care consideră că această scriere este expresia unei perspective seculare. Omiterea numelui lui Dumnezeu, pe fondul nementionării niciunui element de natură teologică, specific celorlalte cărți ale Vechiului Testament, cu excepția postului (Est. 4.3,16), precum și lipsa unor virtuți veterotestamentare, precum, dragostea, bunătatea, mila, dublată de prezența răzbunării, a setei de sânge, a spiritului șovin și a unei ostilități virulente la adresa neamurilor, constituie cauzele care îi determină pe unii cercetători să se îndoiască de caracterul religios al cărții Estera.

În urma investigației efectuate în acest subcapitol preliminar, constatăm că autorul integrează pe deplin cartea Estera în tradiția sacră a lui Israel, fără a promova o agendă naționalistă lipsită de etică sau cu încărcătură xenofobă. Omisiunile sau lipsurile care sunt deseori invocate pentru a pune sub semnul întrebării caracterul teologic al cărții Estera au scopul de a „camufla” teologia cărții. Putem, deci, vorbi despre o teologie a cărții, însă caracterul ei nu este explicit, ci implicit, situație pe care n-o mai întâlnim în cazul celorlalte cărți ale Vechiului Testament.

2. Cartea Estera este o „istorie povestită”. Din punct de vedere literar, ea aparține genului epic, de aceea, pentru a-și transmite propriul mesaj teologic, ea recurge la diverse procedee literare (pe care le vom evidenția în ultima parte a prezentului capitol). Așadar, în cea de-a doua secțiune a capitolului al patrulea, ne vom opri mai întâi asupra motivelor care ne determină să atribuim cărții Estera calitatea de istorie povestită. Precizăm mai întâi că sintagma „istorie povestită” pune în evidență un aspect important: cartea Estera narază întâmplări reale, nu imaginate, dar în formă narativă, pentru că povestirea este o specie literară accesibilă majorității oamenilor, una cu efecte imediate și puternice. În al doilea rând, sintagma sugerează că, sub directă călăuzire a Duhului Sfânt, autorii biblici au folosit toate mijloacele de comunicare (povestirea, dialogul, descrierea etc.) specifice artei narative, pentru a sublinia adevăratul sens al întâmplărilor în cauză, pentru a-i ajuta pe cititori să ia niște decizii practice în ceea ce privește relația lor cu Dumnezeu.

Arătăm, de asemenea, că în stabilirea caracterului cărții Estera se pornește adesea de la false premise care distorsionează discuțiile despre natura cărții și făcând ca ea să fie citită fie ca literatură de înțelepciune, fie ca lucrare cu caracter istoric, fie ca simplă operă literară, fără alte implicații. Considerăm că măiestria literară a autorului și întrebuintarea către el a unor motive specifice literaturii sapiențiale nu trebuie puse în opoziție cu istoricitatea narațiunii (prezența unor teme specifice înțelepciunii nu invalidează fundamentul istoric al cărții). Cu alte cuvinte, faptul că Estera, ca narațiune cu caracter istoric, este construită în

mod abil din punct de vedere literar nu trebuie să ne conducă în mod necesar la concluzia că detaliile ei sunt false ori inventate.

Trebuie să ținem cont de faptul că în antichitate istoria era narată sau povestită, lucrările istorice având și un anumit „colorit literar”, menit să-i determine pe cititori sau pe ascultători să ia deciziile cuvenite din punct de vedere moral, patriotic, estetic etc. Prin urmare, faptul că autorul cărții Estera a dat scrierii sale și „culoare” literară, pentru a o face mai captivantă, n-ar trebui să ne surprindă.

Importanța istoriei povestite în procesul comunicării este pusă în evidență de cele două efecte pe care le produce. În primul rând, o istorie povestită are capacitatea de a construi și defini relații. Ne referim la faptul că istorisirile despre noi înșine sau despre alții mijlocesc în bună măsură cunoașterea noastră reciprocă. Din punct de vedere biblic, istorisirile biblice, precum cartea Estera, scrise sub călăuzirea lui Dumnezeu, ni-L descoperă pe Dumnezeu, pentru că ne dezvăluie „istoria lui Dumnezeu”, acesta fiind primul lucru de care avem nevoie pentru a stabili o relație cu El. În al doilea rând, o istorie povestită are puterea de a schimba viața oamenilor, pe măsură ce aceștia ajung să se identifice cu ea. Fiecare comunitate, fiecare popor se autodefineste, cel puțin în parte, prin mijlocirea unor istorisiri comune. „Istoriile povestite” din Sfânta Scriptură sunt rânduite pentru a ne conduce spre o relație cu Dumnezeu și ne definesc pe noi înșine ca popor al lui Dumnezeu, dacă le acceptăm ca fiind ale noastre.

Pe de altă parte, ca orice istorie povestită, cartea Estera este și o interpretare a evenimentelor petrecute, o interpretare al cărei scop vădit este să evidențieze adevărata semnificație a faptelor surprinse în carte. Acest element interpretativ a fost înglobat în cartea Estera în două moduri. În primul rând, prin selectarea și includerea aceluși material pe care autorul biblic l-a considerat relevant pentru scopul său. În al doilea rând, prin modul în care autorul cărții și-a expus propriul material, folosind strategii literare și retorice relevante pentru contemporani.

3. Cartea Estera este atât istorie povestită, cât și Cuvânt al lui Dumnezeu, ca parte integrantă a canonului Vechiului Testament. Având în vedere această dublă natură a cărții, identificarea și evaluarea corectă a mesajul ei teologic se fundamentează în bună măsură pe o bună cunoaștere a trăsăturilor literare ale cărții, deoarece teologia ei ne este transmisă prin intermediul unor strategii retorice.

Tehnicile literare folosite în cartea Estera sunt: ironia, peripeția și motivele recurente. Scopul acestor tehnici este de a-l ajuta pe cititor să înțeleagă adevărata semnificație a evenimentelor relatate pe parcursul cărții Estera. Așadar, în ultima secțiune a capitolului al patrulea al lucrării noastre, vor fi analizate și evidențiate aceste tehnici literare și respectiv rolul lor din punct de vedere teologic.

Cuprinsul capitolului 4:

Teologia cărții Estera și strategiile retorice folosite pentru conturarea ei..... 124

4.1. Considerații generale asupra caracterului teologic (religios) al cărții Estera.....124

4.2. Mesajul cărții Estera - o teologie „povestită”	126
4.3. Strategii retorice folosite în conturarea teologiei cărții Estera.....	130
4.3.1. Ironia în cartea Estera	130
4.3.1.1. Situații ironice în Estera 1.....	130
4.3.1.2. Situații ironice în Estera 3	133
4.3.1.3. Situații ironice în Estera 4	134
4.3.1.4. Situații ironice în Estera 6	135
4.3.1.5. Situații ironice în Estera 7	135
4.3.1.6. Situații ironice în Estera 8 și 9	136
4.3.2. Peripeția în cartea Estera	137
4.3.3. Motive recurente	139
4.3.3.1. Motivul banchetului (hTym)	140
4.3.3.2. Motivul puterii împărătești (tWkIM)	142
4.3.3.3. Motivul ascultării, respectiv al neascultării	145
4.3.3.4. Motivul consemnării în scris a deciziilor sau a evenimentelor importante	148
4.3.4. Dubletele în cartea Estera	150
4.3.5. Termeni recurenți în cartea Estera	152
4.3.5.1. ydlly>/ ~ydlly>(iudeu/iudei)	153
4.3.5.2. rWP / l rAG (pur/sort)	153
4.3.5.3. l pn"(a cădea)	154
4.3.5.4. !xe(favoare)	154
4.3.5.5. #[e(lemnul spânzurătorii)	155

Capitolul 5: Dumnezeu și factorul uman în cartea Estera

1. Prima parte a capitolului 5 analizează și reliefează modul în care persoana lui Dumnezeu și lucrarea Acestuia sunt reflectate în cartea Estera. În primul rând, pe parcursul acestei prime secțiuni vom arăta că omiterea numelui lui Dumnezeu nu are un caracter „involuntar”, ci unul premeditat. El ține, indubitabil, de retorica textului. Autorul ar fi avut la îndemână numeroase ocazii pentru a insera numele lui Dumnezeu sau pentru a face aluzie la persoana lui Dumnezeu, dar n-a făcut acest lucru. La această concluzie ajungem în urma analizării unor versete precum 2.9, 5.2, (unde sunt folosiți termenii dsx, și !x), 4.3, 16, (unde este amintit postul), 4.14 (unde apare expresia rxæ; -AqMh) care arată credința autorului în providență), 8.17, 9.2, 10.3, (unde apar referiri cu caracter intertextual: teama de evrei, poporul lui Mardoheu, „și a vorbit pacea pentru toată sămânța lui”), 2.5, 6 (de unde reiese că autorul cărții Estera este un bun cunoscător al „istoriei mântuirii lui Israel”). Aceste pasaje conferă cărții o coloratură religioasă și arată că autorul evită în mod deliberat terminologia religioasă chiar și când contextul ar cere folosirea ei.

În al doilea rând, vom căuta să identificăm motivele pentru care, în opinia noastră, autorul a ales să omită numele lui Dumnezeu, în ciuda limbajului religios folosit în carte. În urma cercetării noastre, am ajuns la concluzia că această omitere premeditată a numelui lui Dumnezeu are scopul de a sublinia că diaspora reprezintă un univers situat în afara „granițelor” voii lui Dumnezeu, dat fiind că evreii care au refuzat repatrierea după edictul lui Cyrus cel Mare au ajuns în afara planului pe care Dumnezeu îl are pentru țara lui Israel.

Totodată, absența numelui lui Dumnezeu în cartea Estera face ca diaspora să fie reprezentată ca un spațiu văduvit de prezența directă a lui Dumnezeu.

În al treilea rând, arătăm că prezența lui Dumnezeu în cartea Estera se manifestă prin supraviețuirea providențială a poporului evreu, pe care Haman ar fi vrut să-l anihileze. Chiar dacă Dumnezeu nu este menționat, în contextul legăturii intrinseci dintre El și poporul evreu (Est. 2.5, 5.13, 6.13, 9.29, 9.31, 10.3), Dumnezeu este alături de poporul său oriunde, chiar și în diaspora (Est. 9). După cum știm, supraviețuirea se datorează unei răsturnări providențiale de situație, în ciuda faptului că soarta poporului părea să fie pecetluită definitiv (Est. 3.7-15, 8.8, 17, 9.1-2). De asemenea, vom sublinia caracterul limitat al puterii umane, pe care cartea Estera îl evidențiază limpede, indiferent că e vorba de Ahașveroș sau de Haman. Cartea subliniază apăsător ideea că deasupra oamenilor se află o forță spirituală infinit superioară care, utilizând diferite mijloace, nu îngăduie celor răi să facă ceea ce doresc.

În ultimele două subcapitole ale acestei secțiuni subliniem caracterul indirect al lucrării lui Dumnezeu, care se manifestă în cartea Estera prin intermediul peripețiilor și al coincidențelor și care are în mod clar un caracter tainic. Aceste trăsături ale lucrării lui Dumnezeu, așa cum sunt ele evidențiate de cartea Estera, nu sunt specifice doar ei, ci se regăsește și în alte narațiuni veterotestamentare.

2. Ultima parte a capitolului 5 al lucrării noastre investighează modul în care factorul uman și acțiunile lui sunt zugrăvite în cartea Estera. La acest nivel, cercetarea noastră arată că în cartea Estera factorul uman și cel divin nu se exclud și nici nu se află pe poziții conflictuale, ci coexistă într-o strânsă relație de complementaritate. La baza salvării poporului evreu stă atât lucrarea tainică a lui Dumnezeu, cât și efortul depus în acest sens de Mardoheu și de Estera. În universul zugrăvit de cartea Estera, cooperarea divino-umană este un fapt absolut firesc (ca și în Ezra 6.19-22) iar această perspectivă nu este deloc problematică din punct de vedere teologic, chiar dacă este diferită de cea pe care o promovează alte cărți biblice veterotestamentare (de ex., Geneza).

În cartea Estera, menirea principală a acțiunilor protagoniștilor ei evrei este de a arăta cât mai clar că ei au ales, în cel mai practic mod cu putință, adică prin acțiunile lor, să se identifice cu legământul lui Dumnezeu, chiar dacă această opțiune a fost, în final, determinată numai de circumstanțele amenințătoare în care se aflau. Identificarea practică a eroilor cu legământul lui Dumnezeu are semnificația unei „reconvertiri”, care, în opinia noastră, face posibilă intervenția divină în favoarea evreilor din diaspora persană. În acest sens, cartea Estera afirmă indirect că acțiunile omului devin folositoare cauzei divine doar atunci când el își dovedește adevărată față de legământ (prin asumarea propriei identități etnice) și acționează în numele lui (fapt care derivă din primul, fiind o dovadă practică a faptului că protagoniștii și-au asumat efectiv propria evreitate). Referindu-ne acum în mod special la experiența Esterei, ajungem la concluzia că ea oglindește experiența întregii comunități evreiești din diaspora persană. Amenințarea anihilării o scoate pe eroină din

ascunzișul diasporei, împreună cu toți ceilalți evrei „secularizați”, obligându-i să se identifice cu legământul lui Dumnezeu și să-și reafirme etnia și religia, fapt care le aduce, de altfel, izbăvirea mult așteptată.

De asemenea acțiunile întreprinse de Mardoheu și Estera conturează în mod aparte responsabilitatea pe care o are omul în procesul de izbăvire a evreilor de sub amenințarea care planează asupra lor. Exemplul celor doi protagoniști evrei ai cărții ilustrează rolul pe care îl are fiecare om, acolo unde a fost așezat de providență, anume rolul și responsabilitatea de a lucra pentru binele propriului popor, fără a precupeți niciun efort în acest sens. Odată asumată, această postură îl transformă pe cel în cauză într-un agent al divinității, care lucrează cu și pentru Dumnezeu. Prin urmare, fiecare evreu care se declară fidel propriei națiuni este dator să acționeze pentru a schimba direcția cursului evenimentelor într-un sens pozitiv, stopând răspândirea răului. El trebuie să-și exprime în mod activ loialitatea față de propriul popor, ceea ce echivalează pe de-o parte cu asumarea personală a destinului poporului din care face parte. Pe de altă parte, această situație implică în mod necesar recunoașterea faptului că Dumnezeu lucrează în istorie de partea poporului Lui. În consecință, un evreu, la un moment dat, și-ar putea exprima loialitatea față de Dumnezeu în mod indirect, dovedindu-se loial față de propriul popor. Neutralitatea nu este o opțiune viabilă – dat fiind că lipsa de implicare este întotdeauna fatală pentru cei care o aleg, chiar și când izbăvirea vine, în final, dintr-alt loc.

Nu în ultimul rând, cartea Estera clarifică și faptul că loialitatea față de comunitate, potrivit exemplului dat de Mardoheu și Estera, trebuie să primeze în fața supunerii față de legea civilă. Soarta evreilor din diaspora s-a schimbat doar atunci când cei doi au acționat, contrar specificațiilor legii împărătești, fiind gata să accepte fără nicio rezervă consecințele acestui fapt. Dacă evreul trăitor în diaspora se regăsește în situația dificilă de a împăca loialitatea sa față de propriul popor cu fidelitatea sa față de împăratul Persiei, atunci va fi nevoit s-o ignore pe ultima, dacă soarta poporului lui este amenințată. Dacă va fi necesar, va trebui să nu se supună legii civile, în cazul de față, legii împărătești; această insubordonare fiind „sfântă”. De asemenea, pentru a depăși orice fel de criză, angajamentul personal al fiecărui evreu este deosebit de important pentru comunitatea din care face parte. Conștient sau inconștient, fiecare evreu trebuie să încalce legea și să-și sacrifice siguranța personală pentru binele comunității. Altfel, pericolul devine din ce în ce mai mare.

Cuprinsul capitolului 5:

Dumnezeu și factorul uman în cartea Estera	156
5.1. Dumnezeu în cartea Estera.....	156
5.1.1. Absența numelui lui Dumnezeu în cartea Estera, o omisiune voită?.....	156
5.1.1.1. Est. 2.9 și 5.2	156
5.1.1.2. Est. 4.3, 16	157
5.1.1.3. Est. 4.14.....	157
5.1.1.4. Referiri intertextuale la Dumnezeu.....	159

5.1.1.5. Cartea Estera și „istoria mântuirii lui Israel”	159
5.1.1.6. Considerații finale	160
5.1.2. Scopul omiterii numelui lui Dumnezeu	160
5.1.3. Prezența lui Dumnezeu în cartea Estera	163
5.1.3.1. Dumnezeu și poporul Său din diaspora	163
5.1.3.2. Principiul cauzalității divine în cartea Estera	167
5.1.4. Caracterul indirect al lucrării lui Dumnezeu	173
5.1.4.1. Lucrarea indirectă a lui Dumnezeu prin intermediul peripeției ..	173
5.1.4.2. Lucrarea indirectă a lui Dumnezeu prin coincidențe.....	175
5.1.5. Caracterul tainic al lucrării lui Dumnezeu	178
5.2. Factorul uman în cartea Estera	180
5.2.1. Complementaritatea divino-umană.....	180
5.2.2. Acțiunea umană - semn al identificării cu legământul lui Dumnezeu.....	181
5.2.3. Responsabilitatea umană	183
5.2.4. Sfânta nesupunere	185

Capitolul 6: Identitatea evreiască în diaspora persană potrivit cărții Estera

1. Capitolul 6 este alcătuit din două secțiuni. Prima secțiune vizează descoperirea implicațiilor teologice ale dinamicii identității evreiești în cartea Estera. Prin urmare, în această primă secțiune, sunt examinate, mai întâi, acele pasaje în care se face referire la originea etnică a lui Mardoheu, a Esterei și a poporului evreu (Est. 2.5-7, 10, 3.2-8, 4.13-14, 7.3-4, 8.17).

Apoi, tot în această secțiune, sunt evidențiate implicațiile teologice ale acestor referiri la identitatea etnică a personajelor evreiești ale cărții. În primul rând, în urma acestui demers, constatăm că prin precizarea identității etnice a lui Mardoheu și a Esterei, chiar de la începutul cărții Estera, cei doi protagoniști evrei, în calitatea de reprezentanți ai diasporei evreiești, sunt integrați în istoria sacră a lui Israel. Originea lor etnică indică faptul că ei sunt datori să trăiască potrivit evreității lor, respectând legământul lui Dumnezeu și supunându-se voii Lui. Numele lor neevreiești, cu vădite conotații păgâne, mai ales în cazul lui Mardoheu, pe fondul sublinierii originii lor etnice, sugerează că evreii din diaspora au asimilat stilul de viață babilonian (am putea vorbi despre un proces de aculturalizare), care i-a determinat să rămână acolo, situându-se astfel de bună voie în afara voii lui Dumnezeu.

În al doilea rând, sfatul dat Esterei de către Mardoheu, ca aceasta să-și tăinuiască identitatea etnică, după alegerea ei în haremul imperial, a fost determinată, cel mai probabil, de faptul că în conștiința evreilor, diaspora era percepută ca un „spațiu” ostil. Tăinuirea identității etnice, pe fondul ascunderii lui Dumnezeu, este extrem de grăitoare. Ea arată că evreii trebuie să recurgă la gesturi extreme, precum ascunderea propriei identități. Pentru că Dumnezeu se ascunde de evreii din diaspora, și ei, la rândul lor, se văd siliți să-și tăinuiască propria identitate din cauza ostilității mediului în care locuiesc.

Nu greșim însă dacă presupunem că tocmai tăinuirea identității a adus-o pe Estera în situația de a încălca Legea lui Dumnezeu: trăind la curtea împăratului persan, eroina trebuie să încalce prescripțiile alimentare din Lege și să se conformeze obiceiurilor păgâne.

Pentru că Estera este un simbol al întregii comunități evreiești din Persia, gestul ei (de a-și ascunde identitatea) pare să reflecte atât caracterul „secular” al diasporei, cât și criza de identitate a conaționalilor ei, criză pe care autorul cărții Estera o semnaleză în mod implicit. Prin urmare, Dumnezeu se ascunde de poporul Său din diaspora, în condițiile în care și Estera, ca simbol al întregii diaspore evreiești, îi nesocotește voia și își ascunde propria identitate, dând ascultare sfatului lui Mardoheu.

În al treilea rând, înălțarea lui Haman la rangul de mare vizir este folosită de providență pentru a trezi conștiința adormită a celor din neamul lui. Când lui Mardoheu i se cere să i se închine lui Haman, în conformitate cu porunca împăratului, Mardoheu refuză. Ceea ce l-a împiedicat să facă acest gest a fost tocmai etnicitatea sa. Din această cauză, lezat în amorul propriu, Haman vrea să-i nimicească pe toți evreii din diaspora și, împreună cu ei, pe Mardoheu. Capetele de acuzare care îi sunt prezentate lui Ahașveroș, deși tendențioase, cuprind un sâmbure de adevăr, anume că poporul evreu își are propria lege. Este vorba despre legământul lui Dumnezeu, acel element care în diaspora reprezintă singura sursă de identitate pentru poporul evreu, prin care acesta din urmă devine cu adevărat poporul lui Dumnezeu, un neam diferit și separat de celelalte popoare. Dacă evreii din diaspora au uitat aceasta, ironia face ca însuși dușmanul lor, Haman, să le readucă aminte că ei trebuie să aibă o lege – Legea lui Moise, o lege care îi definește din punct de vedere identitar și după care trebuie să trăiască (Est. 3.8).

„Spațiul” diasporei este caracterizat de multă ostilitate, iar Estera, odată ajunsă la curtea împăratului, va trebui să-și ascundă identitatea etnică, după sfatul lui Mardoheu. Decretul lui Haman îl va obliga, însă, pe Mardoheu să-i ceară Esterei să revină asupra acestei decizii și să intervină la împărat pentru a-i scăpa pe conaționali ei de amenințarea care plana asupra lor. Astfel, împrejurările ostile au adus-o pe Estera în situația absolut necesară de a se (re)defini din punct de vedere identitar, probabil în ciuda dorințelor ei. Eroina este pusă în fața unei decizii capitale: asumarea propriei etnicități, adică identificarea cu legământul lui Dumnezeu, sau negarea propriei identități și adoptarea în continuare a vieții păgâne de la curtea lui Ahașveroș.

În al patrulea rând, prin episodul convertirii neevreilor la iudaism, autorul cărții le demonstrează evreilor din diaspora, o dată în plus, că loialitatea față de legământ și supunerea față de voia lui Dumnezeu sunt cele mai bune arme cu care se pot împotrivi primejdiilor care vin asupra lor, chiar dacă viața în diaspora le-a atrofiat conștiința națională și religioasă. Ei trebuie să știe că doar afirmarea deschisă a propriei identități național-religioase, pe care au ascuns-o sau pe care au negat-o anterior, le va aduce izbăvirea. Această idee este ilustrată în mod cât se poate de ironic de convertirea la iudaism a unor oameni dintre popoarele țării.

2. Cea de-a doua secțiune a capitolului 6 are rolul de a evidenția semnificațiile teologice ale diasporei, așa cum este ea zugrăvită în cartea Estera. Prima imagine a diasporei,

în cartea Estera, este cea a unui univers secularizat, aflat la periferia lumii evreiești. Suntem de părere că atât omiterea numelui lui Dumnezeu, cât și lipsa unor referiri explicite la viața religioasă a evreilor din diaspora, deși constituie aspectele frapante ale cărții Estera, se subsumează strategiei retorice prin care autorul cărții ne comunică ideea că diaspora este un spațiu dominat de „secularism”, ai cărui locuitori îl neglijează pe Dumnezeu. Aceste omisiuni au menirea expresă de a descrie diaspora, fără a spune nimic despre natura și lucrarea lui Dumnezeu. De fapt, prin omiterea numelui lui Dumnezeu nu se indică absența lui Dumnezeu în sens absolut, ci mai degrabă „ascunderea” Lui, fiindcă acolo unde se află poporul lui Dumnezeu, acolo se află și Dumnezeu.

Observăm astfel că, pe lângă evidențierea „secularismului” diasporei și a faptului că Dumnezeu este neglijat de către evreii de acolo, omiterea numelui lui Dumnezeu din cartea Estera și a oricăror referiri explicite la viața religioasă se datorează faptului că diaspora evreiască, presupunând o existență în afara Țării Sfinte, se află de fapt la periferia lumii evreiești postexilice. Evreii din diaspora, reprezentați de Estera și Mardoheu, trăiesc într-o lume al cărei centru nu se află în Țara Sfântă, ci la Susa, oraș în care domnește Ahașveroș (Est. 1.1-2). Ideea că evreii din diaspora trăiesc într-o lume ce nu gravitează în jurul Ierusalimului este evidențiată de autorul cărții Estera prin detaliile foarte numeroase privitoare la splendoarea curții imperiale persane, în primul capitol (Est. 1.3-8). Cartea nu spune nimic despre templu, iar Ierusalimul nu este pomenit decât în trecut, într-o notă biografică (Est. 2.5-6).

Un astfel de „spațiu”, însă, care nu-l cuprinde pe Dumnezeu, nu este propice vieții, fiindu-le ostil evreilor. Prin urmare, existența evreilor în acest „spațiu” se desfășoară sub o reală și continuă amenințare, fapt care, bineînțeles, le provoacă multă anxietate. Evreii trebuie să-și ascundă propria identitate (Est. 2.10, 20) sau să suporte consecințele afirmării ei (Est. 3. 4-6). Scopul ostilității vieții din diaspora nu este de a-i face pe evrei să trăiască sub o amenințare continuă, ci de a le atrage atenție că trebuie să-și redescopere (sau redefinească) propria identitate în raport cu legământul lui Dumnezeu (ceea ce Estera a și făcut în final), fapt care le va asigura, bineînțeles, supraviețuirea, atât la nivel individual, cât și din punct de vedere național.

A doua imagine a diasporei, potrivit cărții Estera, este cea de univers supus voinței împăratului. Ca periferie a lumii evreiești postexilice, diaspora îl are în centru pe împăratul Ahașveroș, nu pe Dumnezeu. Ea nu gravitează în jurul lui Dumnezeu, ci este orientată în jurul voinței capricioase (și lesne de manipulat) a împăratului. În acest sens, episodul menționat în Est. 1.10-22 este deosebit de sugestiv. El ne demonstrează în mod limpede că diaspora, ca parte a Imperiului Persan, al cărui stăpân absolut este Ahașveroș, se constituie într-un univers în care voia împăratului capătă în mod aproape instantaneu statutul de lege și în care dorința lui se confundă adesea cu capriciul lui (Est. 1.12) sau cu bunul lui plac (Est. 1.21). Dar cele mai mari probleme ale diasporei nu țin de faptul că în legile emise de

Ahașveroș se reflectă uneori propriile sale capricii și plăceri. Dimpotrivă, aici vedem atât intenția vădită a lui Ahașveroș de a subjuga voința supușilor săi, cât și faptul că, adesea, refuzând să gândească pentru sine, nu este capabil să ia decizii pe cont propriu și devine ușor manipulabil de cei aflați în imediata sa apropiere. Consecința constă în faptul că în multe situații legile sale nu mai reflectă voia sa, ci pe cea a slujitorilor și a sfetnicilor săi. Așa se face că atât Memucan, cât și Haman, au putut, fiecare la rândul său, să-și transforme propriile dorințe în legi împărătești, fără să întâmpine vreo opoziție, cât de mică.

Mai trebuie spus, de asemenea, că statutul legislativ al diasporei, marcat de voința împăratului, se caracterizează prin instabilitate și schimbări contradictorii, determinate, evident, de dorințele celor din anturajul împăratului (Memucan – cap. 1, slujitorii împăratului – cap. 2, Haman – cap. 3, 5, Estera și apoi Mardoheu – cap. 5, 7-9). În același timp, aceste schimbări nu sunt durabile, efectele lor fiind temporare, în ciuda referirilor repetate la caracterul irevocabil al legii împărătești (Est. 8.8). Împăratul Ahașveroș, deși deține toată puterea publică și politică, nu pare capabil să confere stabilitate politicii sale. Este demn de remarcat că cel care deschide ușa acestor transformări la nivel politic, schimbări dramatice și uneori antagonice, este tocmai împăratul, cu personalitatea sa instabilă. Putem conchide așadar cu relativă siguranță că nicio lege scrisă nu poate garanta stabilitatea legislativă a domniei sale, deoarece fiecare decret scris, având mereu pretenția că este irevocabil și universal, este inevitabil urmat de un altul care îl modifică sau îl ocolește.

A treia imagine pe care cartea Estera o construiește diasporei este cea de loc în care identitatea pierdută a evreilor de acolo poate fi redobândită. Necredincioșia poporului evreu față de legământul a atras în multe rânduri pedeapsa divină. Punctul culminant al acesteia și, în același timp, al „lecției divine” îl reprezintă dezrădăcinarea evreilor din țara strămoșilor lor și deportarea lor într-o țară străină (Deut. 28.63-64). Exilul este asociat cu rușinea (Deut. 28.37), deoarece presupune pierderea țării și a templului, iar diaspora, ca prelungire a exilului, a moștenit și ea această rușine ca urmare a refuzului locuitorilor ei de a se repatria. În schimb, repatriații au șters rușinea exilului, întorcându-se la timpul convenit în țara strămoșilor lor, „reconstruind cetatea și templul și reinstituind închinarea oficială necesară cultului lui Yahve”. Și pentru că „în lumea antică, detașarea de țară, de templu și de monarhie echivalează cu separarea de o sursă a identității”, repatrierea, cu toate implicațiile ei, echivalează cu o recâștigare a acestei surse identitare.

În lumina acestor considerente, ideea că sulul Esterei le adresează evreilor nerepatriați chemarea de a redescoperi legământul lui Dumnezeu - singura lor sursă identitară – nu este deloc nepotrivită. Știm că trăirea în afara legământului i-a împiedicat pe evreii din diaspora să se repatrieze. Întoarcerea în țară nu a fost o prioritate pentru ei, iar acest dezinteres le-a pus în pericol existența. De asemenea, variabilitatea și ambiguitatea puterii imperiale pare, la prima vedere, să-i pună pe evreii din diaspora să-și disimuleze identitatea, ca o condiție pentru supraviețuire. În realitate, lucrurile nu stau deloc așa, pentru

că ascunderea identității lor etnice (și religioase) nu le asigură supraviețuirea, ci duce la anihilarea lor. În schimb, asumarea identității, pe care cartea Estera o echivalează mai întâi cu reîntoarcerea la legământul lui Dumnezeu și apoi cu acțiunea în favoarea evreilor din diaspora, după exemplul dat de Mardoheu și Estera, le va aduce eliberarea de pericolul edictului lui Haman.

Prin urmare, considerăm că scopul scrierii cărții Estera este aceea de a transmite evreilor din diaspora atât o chemare, cât și un avertisment, îndemnându-i să-și redescopere (sau redefiniească) propria identitate în lumina legământului lui Dumnezeu. Totodată, în planul tainic al lui Dumnezeu, ostilitatea diasporei este pur și simplu un mijloc prin care evreii din diaspora sunt constrânși să se redescopere pe ei înșiși ca popor al lui Dumnezeu și să trăiască conform legământului lui Dumnezeu.

Cuprinsul capitolului 6:

Identitatea evreiască în diaspora persană potrivit cărții Estera.....	188
6.1. Identitatea evreiască în cartea Estera: implicații teologice	188
6.1.1 Textele care prezintă dinamica identității evreiești	188
6.1.1.1. Estera 2.5-7	188
6.1.1.2. Estera 2.10	189
6.1.1.3. Estera 3.2-8	190
6.1.1.4. Estera 4.13-14, 7.3-4	192
6.1.1.5. Estera 8.17	193
6.1.2. Implicațiile teologice ale dinamicii identității evreiești în cartea Estera.....	193
6.2. Diaspora și semnificațiile ei teologice	196
6.2.1. Diaspora - universul secularizat de la periferia lumii evreiești	196
6.2.2. Diaspora - un univers supus voinței împăratului	198
6.2.3. Diaspora - locul în care se redobândește identitatea pierdută	202

Capitolul 7: Sărbătoarea Purim și valențele ei teologice

Capitolul 7 este dedicat identificării valențelor teologice ale sărbătorii Purim, sărbătoare care își găsește originea în evenimentele descrise de cartea Estera. În acest capitol ne vom opri, în primul rând, asupra pasajului din Est. 9.20-32, pasaj care se referă la instituirea sărbătorii Purim, bineînțeles, cu scopul de a identifica semnificațiile teologice pe care le comportă acest eveniment, potrivit cărții Estera. Constatăm astfel că Purimul este diferit de aceste sărbători, pentru că nu se naște dintr-o poruncă divină. Cel care le cere evreilor de pretutindeni să celebreze sărbătoarea Purim este Mardoheu. Astfel, Purimul se adaugă celorlalte sărbători instituite de Dumnezeu, prin robul său Moise, în Lege. Mai înainte însă de a fi instituită în mod oficial, prin porunca lui Mardoheu, și consemnată în epistolele sale, sărbătoarea Purim a fost celebrată în mod spontan de evreii din Susa și din întreaga diasporă persană (Est. 9.18-19). Odată instituită, potrivit hotărârii lui Mardoheu, sărbătoarea aceasta trebuia ținută an de an, fără încetare, în zilele de 14 și 15 Adar.

Pentru aflarea semnificației teologice a Purimului cele mai relevante pasaje sunt Est. 9.22 și Est. 9.23-28. Versetul 22 din Est. 9 nu constituie doar un sumar al evenimentelor care stau la baza instituirii Purimului, deoarece el are evidente semnificații teologice. Din el înțelegem că de Purim se celebrează, de fapt, odihna pe care evreii au primit-o ca urmare a eliminării răului care-i amenințase. Așadar, cu această ocazie evreii nu sărbătoresc nimicirea vrăjmașilor, ci odihna care le-a dat răgazul de a se reuni iarăși ca un singur popor și de a trăi din nou ca evrei. Faptul implică, pe bună dreptate, o redeșteptare a conștiinței lor național-religioase. Est. 9.23-28, pe lângă faptul că ne supune atenției angajamentul evreilor de a ține sărbătoarea Purim, an de an, din neam în neam, conform poruncii lui Mardoheu, face clar faptul că evenimentele nu sunt guvernate de șansă și nici de voința zeilor, ci de Dumnezeu, care se află de fapt în spatele istoriei lui Israel.

În al doilea rând, în ultimul capitol al lucrării noastre, precizăm faptul că epistolele scrise de Mardoheu și de Estera (menționate în Est. 9) fixează prescripțiile sărbătorii Purim, care trebuie respectate de către fiecare evreu în parte. Putem vorbi de patru „canoane” ale sărbătorii Purim, prin care evenimentul este definit ca sărbătoare în adevăratul sens al Scripturii, deci cu un caracter eminentemente religios: i) Purimului i se conferă un caracter perpetuu și atotcuprinzător, urmând a fi ținută de toți evreii, din toate generațiile (Est. 9.21, 27, 29, 31, 32). ii) Sărbătorii Purimului i se fixează o dată, când fiecare evreu va trebui să o prăznuiască: „vremea hotărâtă” (Est. 9.31) corespunde zilelor de 14 și 15 Adar (Est. 9.17-19). iii) De asemenea, sărbătorii i se stabilește și maniera corectă în care trebuie ținută: zilele alese trebuie să fie prin excelență „zile de ospăț și bucurie” (cf. Num. 23.40, Deut. 12.12, 16.11-14), pentru că întristarea a fost prefăcută în bucurie (Est. 9.22) și pentru că Purimul nu celebrează victoria asupra dușmanilor lui Israel, ci exclusiv odihna căpătată de evrei, „scăpați de vrășmașii lor” (Est. 9.22). Epistolele lui Mardoheu și ale Esterei clarifică acest aspect, echivalând supraviețuirea poporului cu o stare de „odihnă”, care trebuie interpretată ca îndepărtare a pericolului. Zdrobirea inamicilor nu este luată în calcul în ecuația sărbătorii, prin urmare Purimul este lipsit de orice tentă naționalistă sau șovină. (iv) Ultimul „canon” al sărbătorii Purim, consemnat în epistolele din ultimul capitolul al cărții (Est. 9.26, 27, 32), obligă la ținerea acestei sărbători potrivit celor scrise (Est. 9.26). Sărbătoarea trebuie să se conformeze mereu consemnării în scris a evenimentelor cuprinse în capitolele 1-8, la care se adaugă și scrisorile lui Mardoheu și ale Esterei.

În al treilea rând, constatăm că sărbătoarea Purim are darul de a integra cartea Estera în tradiția sacră a lui Israel. Pasajul din Est. 9.20-32 conferă cărții un profil „normativ”. Înțelegem, așadar, că rânduielile stabilite în epistolele lui Mardoheu și ale Esterei au fost scrise în carte (probabil prima variantă a cărții Estera) cu un scop precis, și anume, pentru a face din ea o „scriptură normativă”. Putem vorbi despre un „nimb canonic” care se conturează în jurul cărții Estera. Astfel, din punct de vedere teologic narațiunea capătă un

înțeles aparte, deoarece „Purimul [...] este (trebuie) interpretat în contextul existenței lui Israel, care este una religioasă” pe de-a-ntregul („tradiția sacră a lui Israel”).

Cuprinsul capitolului 7:

Sărbătoarea Purim și valențele ei teologice	205
7.1. Instituirea sărbătorii Purim și semnificațiile sale teologice.....	205
7.2. „Canoanele” sărbătorii Purim	207
7.3. Purim - sărbătoarea care integrează cartea Estera în tradiția sacră a lui Israel.....	208

Excurs: Receptarea teologiei versiunii ebraice a cărții Estera în LXX

În textul grecesc al cărții Estera întâlnim o remodelare a TM pe tiparul cărților biblice postexilice Ezra, Neemia și Daniel, care sunt niște „istorii persane”. Textul grec conține câteva pasaje suplimentare (așa-numitele „adaosuri”) care îl așază pe Dumnezeu în mod explicit în spatele tuturor evenimentelor-cheie. Aceste adaosuri nu adaugă informații suplimentare, prin comparație cu ceea ce întâlnim deja în „narațiunea masoretică”. Funcția acestora este de a face explicit ceea ce „coincidențele fericite” din versiunea ebraică afirmă în mod implicit, fără a conferi cărții Estera un caracter religios, care aparent i-ar lipsi în TM. Conformarea cărții Estera la specificul literaturii postexilice se mai face prin adaosurile care prezintă visul lui Mardoheu și interpretarea acestuia (adaosurile A și F) și prin reliefașarea explicită a preocupărilor și încredințarilor cu caracter religios atât cele ale lui Mardoheu, cât și cele ale Esterei. Astfel, cartea Estera este transformată într-o istorisire model, care nu doar consemnează izbăvirea divină sau cooperarea divino-umană, ci și dă sfaturi privind modul în care ar trebui să trăiască un evreu din punct de vedere religios, într-un mediu străin sau într-o situație de criză.” Apropierea versiunii grecești a cărții Estera de cărțile postexilice canonice se mai face și prin cele două edicte, al lui Haman și al lui Mardoheu (adaosurile B și E).

În varianta din Septuaginta, cartea Estera, remodelată după tiparul unei „istorii persane”, își păstrează nealterată retorica ei antidiaspora. Și în acest caz, diaspora este un „spațiu” ostil pentru evrei. Acum însă este vizat îndeosebi Egiptul Ptolemeilor, și apoi, făcând abstracție de Palestina, tot spațiul mediteranean locuit de evreii, spațiu aflat, la momentul traducerii cărții Estera, sub o puternică influență elenistă. Din acest motiv, traducătorul cărții Estera „revizuieste” etnicitatea dușmanului evreilor din diaspora, „adaptând-o” noului context: vrăjmașul evreilor nu mai este „Haman, fiul lui Hamedata, Agaghitul”, un amalecit (1Sam. 15), ci „Aman fiul lui Amadathes, un macedonean” (E:12k, Est. 9.24).

Tiparul folosit pentru identificarea lui Haman în versiunea LXX a cărții Estera corespunde modelului întâlnit pe unele papirusuri grecești descoperite în Egipt (testamente, contracte, petiții etc.), în care fiecare persoană este identificată după nume, patronim și origine etnică. Și pentru că Ptolemeilor, adică membrilor dinastiei conducătoare a Egiptului

elenistic, li s-a păstrat titulatura de macedoneni, înțelegem că prin metamorfozarea lui Haman într-un macedonean, traducătorul cărții Estera face de fapt referire voalată la unii dintre membrii dinastiei Ptolemeilor, care, în dubla lor calitate de suverani ai Egiptului și de promotori ai elenismului, le-ar fi fost ostili evreilor în anumite circumstanțe.

De asemenea, prin intermediul preschimbării lui Haman într-un macedonean (E:12k, Est. 9.24), traducătorul cărții Estera va fi intenționat, totodată, să dea ostilității lui Haman față de evrei și o motivație de natură religioasă: Haman, fiind macedonean, adică un susținător și un promotor al elenismului (cum erau toți Ptolemeii), urmărește de fapt eradicarea iudaismului. Această modificare a identității etnice a lui Haman „actualizează” mesajul cărții Estera, sugerând că ar putea exista câte un Haman pentru fiecare generație de evrei, indiferent de așezarea lor în diaspora (Persia sau Egipt). Implicit, această „actualizare” pe care traducătorul o face cărții Estera are scopul de a-i ajuta pe evreii din diaspora să devină conștienți de faptul că în final nu Haman este cel mai de temut inamic al lor, ci însuși elenismul, care este motorul ideologic al acțiunilor lui Haman.

Actualizând în felul acesta mesajul cărții Estera, traducătorul reușește, într-adevăr, să-i conștientizeze pe locuitorii diasporei evreiești din Egipt cu privire la faptul că trăiesc într-un mediu complet nefavorabil iudaismului, unul în care vor fi nevoiți să înfrunte ostilitatea păgânismului elenist, dacă vor dori să-și păstreze în mod nestrictăcios propria identitate național-religioasă. Supraviețuirea evreilor într-un astfel de mediu le va fi totuși asigurată doar dacă nu-și vor trăda identitatea național-religioasă, dacă vor trăi în continuare ca evrei, în ciuda amenințărilor la care sunt supuși, dacă se vor conforma ca atare cerințelor legământului lui Dumnezeu (cf. capitolul 4 și adaosul C - Rugăciunea lui Mardoheu și cea a Esterei/C17x-y).

Concluzii

Prin studiul nostru, care nu ignoră cercetarea anterioară, materializată în câteva articole și studii de specialitate (mai ales în spațiul anglofon), propunem un punct de vedere contemporan și o nouă direcție în interpretarea teologică a cărții Estera, o perspectivă care să țină cont de caracterul canonic al acesteia, contextul ei istoric, tradițiile ei textuale și principalele sale caracteristici de ordin literar. Deși nu putem pretinde că am epuizat subiectul, considerăm că demersul nostru ne conduce către concluziile care urmează.

1) (a) Atât lipsa numelui lui Dumnezeu, cât și aparentul caracter nereligios al cărții Estera au ridicat permanent semne de întrebare în dreptul prezenței ei în canonul Sfintelor Scripturi ale Vechiului Testament. În ciuda acestor semne de întrebare, canonicitatea cărții a rămas intactă, dar statutul ei nu se rezumă la simplul fapt al apartenenței la canonul Vechiul Testament, ci exprimă și faptul că, din punct de vedere al gândirii teologice, cartea Estera se integrează în învățătura Vechiului Testament, pe care, de altfel, o și îmbogățește. Așadar, nu putem vorbi despre o teologie biblică a Vechiului Testament, dacă ignorăm cartea Estera,

cum se face adesea. În același timp, canonicitatea conferă cărții Estera statutul de cuvânt al lui Dumnezeu, de scriere care are propriul mesaj teologic, mesaj care, desigur, trebuie interpretat în „cheie” canonică, și nu altfel.

(b) Analizarea istoricității cărții Estera a fost necesară deoarece cartea însăși revendică această calitate și pentru că am considerat că în formularea teologiei ei, al cărei caracter este implicit, trebuie să pornim în mod necesar tocmai cu delimitarea contextului istoric pe care îl reclamă cartea. Veridicitatea mesajului teologic al cărții Estera se fundamentează pe realitatea istorică a referințelor de spațiu și timp.

În primul rând, cercetarea pe care am efectuat-o pune în evidență gradul mare de afinitate și armonizare între izvoarele extrabiblice și cartea Estera, ceea ce ne-a dus la încredințarea că ea are un evident caracter istoric. Autorul a scris cartea cândva între sfârșitul secolului al V-lea î.Hr. și începutul secolului al IV-lea, deci foarte aproape de domnia lui Xerxes, proximitate temporală care explică buna cunoaștere a mediului persan de către autor. De altfel, proximitatea dintre autor și epoca evenimentelor descrise face ca textul rezultat să fie mai credibil în ochii destinatarilor. Facem aici precizarea că textul cărții Estera nu trebuie evaluat după criteriile aplicate istoriografiei moderne, dat fiind că **nicio** altă lucrare cu veleități de istorie, **din antichitate**, nu poate fi încadrată în această categorie.

Odată stabilit cadrul hermeneutic în care trebuie citită cartea, putem sintetiza următoarele aspecte: (i) Cartea Estera este o narațiune biblică cu caracter istoric sau, mai bine zis, o istorie povestită, demnă de încredere. (ii) Ea poate fi considerată o sursă istorică privitoare la evenimentele descrise în ea. Se înțelege de la sine că în descrierea evenimentelor autorul s-a rezumat la acele detalii cu caracter istoric pe care le-a socotit relevante, lăsând deoparte alte informații. (iii) Cartea Estera nu consemnează, pur și simplu, un simplu fapt istoric, ci însăși intervenția lui Dumnezeu în favoarea poporului Său, într-un anumit context istoric. Prin urmare, în calitate de narațiune biblică (deci canonică), veridică din punct de vedere istoric, mesajul său are rolul de a întări nădejdea cititorilor în intervenția mântuitoare a lui Dumnezeu în favoarea celor aleși, atât în prezent, cât și în viitor: după cum Dumnezeu a intervenit în trecut în favoarea poporului Său, tot astfel îl va izbăvi în continuare de primejdia care vine din partea vrăjmașilor săi.

Potrivit analizei noastre, contextul pe care îl reclamă cartea Estera este cel al epocii domniei lui Xerxes. Așadar, cartea Estera nu este o descriere a exilului babilonian, ci o narațiune despre viața comunității evreiești din diaspora persană formată din acei evrei care nu se repatriaseră în țara strămoșilor lor după decretul dat de Cyrus cel Mare. Acest fapt nu poate ignorat atunci când articulăm teologia cărții Estera.

2. În consecință, cartea Estera nu este o simplă lucrare cu caracter exclusiv sapiențial, deoarece orice operă istorică din antichitate avea prin excelență și un caracter moralizator. Ea este o istorie povestită, la fel ca celelalte istorii antice. Acesta ar fi și primul motiv pentru care autorul a făcut uz, în scrierea ei, de toate procedeele literare pe care le-a avut la

îndemână (ironia, peripeția, coincidențele, motive recurente și termeni recurenți, dubletele), dorind să o facă atractivă și relevantă (din punct de vedere teologic). Convențiile literare folosite de autor determină caracterul implicit al teologiei cărții. Aceasta înseamnă că, dacă nu ținem cont de convențiile literare, NU VOM putea interpreta corect teologia cărții, chiar dacă reconstituim corect contextul ei istoric. Scopul suprem al cărții este revelarea voii lui Dumnezeu, astfel încât cititorii să (re)între în relație cu El. Ca istorie povestită, cartea are puterea de a schimba viața oamenilor, pe măsură ce ei se regăsesc în ea. Totodată, ca oricare altă istorie povestită, cartea Estera trebuie percepută și ca o interpretare a celor întâmplate, cu scopul vădit de a evidenția adevărata semnificație a evenimentelor surprinse în carte.

3. Cartea Estera are un pronunțat caracter religios. Cercetătorii care contestă caracterul religios al cărții și atrag atenția asupra presupusului spirit naționalist și șovin al cărții (invocând ca argument aparenta ostilitate a evreilor față de neamuri) fac acest lucru fără niciun temei. Analiza noastră arată fără echivoc că aspectele sus menționate nu fac parte din nucleul cărții. Omiterea numelui lui Dumnezeu sau lipsa vreunor referiri la viața religioasă a locuitorilor diasporei nu sunt în sine definitorii pentru caracterul cărții Estera. Dimpotrivă, aceste „omisiuni” sunt folosite pentru a vorbi despre starea locuitorilor diasporei și nu despre natura și persoana lui Dumnezeu sau despre caracterul cărții.

4. Omiterea numelui lui Dumnezeu și lipsa vreunei referiri la viața religioasă a locuitorilor diasporei sunt acte premeditate, cu caracter retoric, menite să delegitimeze sau să discrediteze diaspora în ochii cititorilor cărții Estera. Prin aceasta, diasporei i se configurează imaginea unui univers „secularizat”, lipsit de prezența directă a lui Dumnezeu. Altfel spus, diaspora este un spațiu care nu se încadrează în sfera voii divine. Pe de-o parte, această plasare a diasporei în afara voii lui Dumnezeu a fost cauzată de refuzul evreilor de a se repatria, refuz care are la bază asimilarea lor culturală și conformarea la obiceiurile zonei. Tăblițele Murashu sugerează tocmai acest fapt, prin aceea că generația care a urmat restaurării se evidențiază prin nume de sorginte păgână, o schimbare în această privință constatându-se abia după anul 475 î.Hr. De aceea, nu trebuie să ne mire că Mardoheu avea un nume păgân, iar al doilea nume al Esterei era unul neevreiesc. Pe de altă parte, putem vorbi despre evreii care au rămas acolo ca despre unii care nu s-au integrat în planul lui Dumnezeu privind restaurarea Țării Sfinte și a templului din Ierusalim. Este important de știut că repatrierea evreilor în țara părinților lor a mutat centrul lumii evreiești din Babilonia, înapoi în Țara Sfântă. Așadar diaspora a rămas la periferia lumii evreiești, o lume văduvită de prezența directă a lui Dumnezeu.

5. Diaspora se prezintă ca un univers caracterizat de multă ostilitate față de evrei. Fiind văduvit de prezența plinară a lui Dumnezeu, spațiul diasporei este dominat de Ahașveroș și consilierii săi, care-l manipulează pe împărat după bunul lor plac. Așa se face că evreii din diaspora, refuzând chemarea repatrierii, au ajuns la mâna unuia ca Haman, care, din motive absolut subiective și personale, a plănuit uciderea tuturor evreilor diasporei prin

intermediul unui decret împărațesc. Ostilitatea lui Haman face ca diaspora să fie un spațiu aflat în afara voii lui Dumnezeu. Adversitățile specifice acestui mediu i-au adus pe evrei în situația extremă de a-și tăia propria identitate. Exemplul cel mai elocvent este, desigur, Estera.

6. Decretul lui Haman l-a determinat pe Mardoheu să-i ceară Esterei să revină asupra deciziei sale de a-și ascunde originea etnică și apoi să intervină la împărat pentru a-și izbăvi conaționali, după ce mai înainte tot el îi ceruse să-și ascundă adevărata identitate. Criza instituită de proiectele malefice ale lui Haman o silesc pe Estera să se (re)definiească din punct de vedere identitar și să-și accepte propria evreitate. În carte, acest fapt coincide cu o asumare a legământului, dublată de recunoașterea că nu trăia așa cum s-ar fi convenit să trăiască un evreu. Observăm că asumarea propriei evreități a silit-o să fie loială față de propriul ei popor și să acționeze în favoarea lui.

În cartea Estera factorul uman și providența divină nu se exclud, ci sunt într-o strânsă relație de complementaritate, căci la baza salvării poporului evreu se regăsește atât lucrarea tainică a lui Dumnezeu, cât și efortul depus de Mardoheu și de Estera, chiar dacă acțiunea celor din urmă se realizează sub presiunea unor circumstanțe extrem de amenințătoare. Identificarea cu legământul lui Dumnezeu, prin intermediul acceptării propriei evreități, este echivalentul unei „reconvertiri”, eveniment ce lasă cale liberă intervenției divine în favoarea evreilor din diaspora persană. Un rol important joacă nu doar curajul sau iscusința celor doi, ci și acel pas al credinței pe care l-au făcut asumându-și statutul de evrei și acționând ca atare. Faptele celor doi au fost folosite cauzei divine doar pentru că eroii și-au exprimat adeziunea față de legământ și au acționat în conformitate cu stringența momentului. Așa se face că, spre deosebire de celelalte cărți biblice, în cartea Estera inițiativa umană se bucură de apreciere și este văzută ca fiind complementară lucrării tainice a lui Dumnezeu, care se manifestă prin intermediul coincidențelor și răsturnărilor de situație. Complementaritatea dintre factorul uman și cel divin s-a zămislit atunci când Mardoheu și Estera s-au identificat cu legământul lui Dumnezeu.

Eventualul refuz al Esterei de a se înfățișa înaintea lui Ahașveroș pentru a cere izbăvirea evreilor n-ar fi protejat-o de efectele distrugătoare ale decretului lui Haman, pentru că, în mod ironic, lipsa acțiunii s-ar fi dovedit mult mai periculoasă decât acțiunea însăși. Ostilitatea diasporei, alimentată de variabilitatea și ambiguitatea puterii imperiale, ar impune la prima vedere o disimulare a identității, ca o condiție pentru supraviețuire. Însă în realitate lucrurile nu stau deloc așa, pentru că această ascundere nu le va asigura supraviețuirea, ci va duce la anihilarea lor. În schimb, asumarea evreității, pe care, așa cum am văzut, cartea Estera o asemuiește mai întâi cu îmbrățișarea valorilor legământului lui Dumnezeu și apoi cu acțiunea în favoarea evreilor din diaspora, după exemplul dat de Mardoheu și Estera, le va asigura supraviețuirea. Așadar, în diaspora supraviețuirea le este garantată doar aceluia care se declară evrei și care se poartă ca atare, celor care sunt loiali legământului lui Dumnezeu și

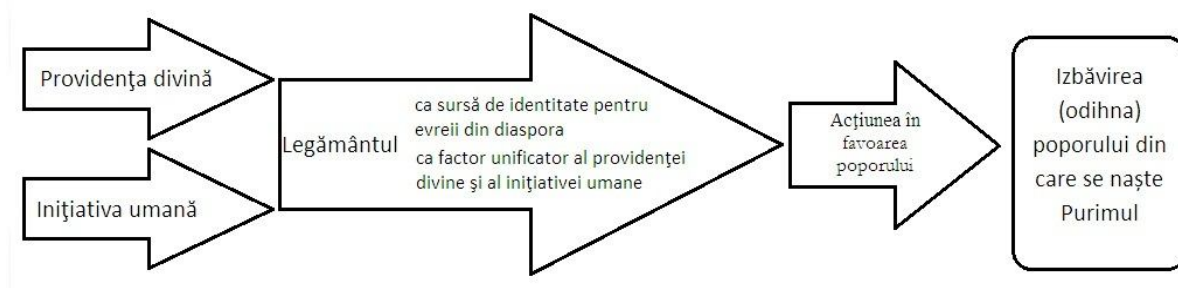
care se supun voii lui Dumnezeu. Trebuie luat în considerare faptul că, potrivit cărții Estera, în diaspora, spre deosebire de Țara Sfântă, legământul este singura sursă de identitate pentru evrei, **fapt relevat cu multă ironie** chiar de către Haman (Est 3.8).

De pildă, la finalul cărții găsim scris că mulți dintre băștinași, cuprinși de teamă, se **convertesc la iudaism pentru a-și păstra viața** (Est. 8.17). Finalul contrastează puternic cu situația de început, în care îi vedem pe evrei **ascunzându-și identitatea** pentru a-și păstra privilegiile obținute până atunci. Așadar, o afirmare deschisă a propriei identități în lumina legământului lui Dumnezeu este o condiție capitală pentru izbăvirea de ostilitatea diasporei. În mod paradoxal, această ostilitate este mijlocul prin intermediul căruia evreii diasporei sunt constrânși să se redescopere pe ei înșiși ca popor al lui Dumnezeu și să trăiască potrivit legământului.

De asemenea, cartea Estera arată clar că orice acțiune în favoarea poporului, implică în mod automat și „autodemascarea” identității etnice a celui care o întreprinde. Demascarea lui Haman de către Estera, o obligă pe aceasta din urmă să se „autodemaște” din punct de vedere etnic (Est. 7.3-6), **declarându-și apartenența la poporul evreu**. Cartea subliniază astfel reciprocitatea care există din punct de vedere relațional între individ și comunitatea din care face parte. Dar loialitatea față de comunitate, care în cazul de față echivalează cu loialitatea față de Dumnezeu, **presupune un asemenea angajament personal**, care poate conduce și la acțiuni contrare legilor civile. În diaspora, evreul se regăsește în situația inedită de a-și reconcilia loialitatea sa față de propriul popor cu fidelitatea sa față de împăratul Persiei și este nevoit să o respingă pe aceasta din urmă, dacă soarta poporului lui este amenințată. O astfel de nesupunere este sfântă, pentru că eroul urmărește binele comunității și trebuie să acționeze fără rezerve în direcția realizării lui. În subsidiar se sugerează că, **la nevoie, orice evreu** trebuie să încalce legea și să-și sacrifice siguranța personală de dragul comunității, căci altminteri pericolul devine imposibil de controlat. Această situație implică, desigur, recunoașterea faptului că Dumnezeu lucrează în istorie prin intermediul oamenilor care se pun la dispoziția Lui.

7. Facem așadar constatarea că în cartea Estera acțiunea se desfășoară pe două niveluri. Pe de o parte vedem providența divină, care se manifestă la nivelul coincidențelor și a peripețiilor, iar pe de altă parte observăm, la polul opus, inițiativa umană. Cele două niveluri de acțiune converg atunci când eroii cărții (și mai ales Estera) își asumă propria evreitate, **identificându-se astfel cu legământul lui Dumnezeu, legământ care funcționează ca liant al celor două**. De altfel, locul central în carte este ocupat de legământ și, implicit, de nevoia ca evreii să-și conformeze trăirea după cerințele lui. Doar trăirea potrivit legământului îl transformă pe evreu într-un agent prin care Dumnezeu își poate desfășura în mod eficient lucrarea. Pe de o parte, evreii trebuie să știe că în diaspora vor supraviețui numai dacă vor fi loiali legământului lui Dumnezeu, trăind în mod deschis ca evrei, fără să se ascundă, și că orice compromis le va fi fatal. Pe de altă parte, evreii trăitori în diaspora

(i.e., într-un spațiu supus voinței împăratului) trebuie să știe că loialitatea față de legământ îi va obliga să-și asume cât mai practic cu putință condiția poporului lor, acționând în favoarea lui, chiar dacă acest lucru ar fi contrar legii civile. Practic, asumarea și trăirea după legământ îi obligă să acționeze prin credință - acțiune din care se va naște însăși izbăvirea poporului lor.

8. Este evident faptul că teologia cărții Estera nu trebuie circumscrisă în jurul providenței divine, inițiativei umane, alegerii poporului evreu și izbăvirii acestuia, deși aceste teme teologice sunt bine conturate în carte și nu trebuie trecute cu vederea. Teologia cărții Estera are în centrul ei Legământul lui Dumnezeu, pentru că doar trăirea în acord cu legământul garantează supraviețuirea poporului, în ciuda ostilității diasporei.

9. Ca scriptură creștină, cartea Estera are următoarele implicații teologice: În primul rând, ea arată că supraviețuirea unui creștin este condiționată de asumarea identității sale în Hristos și de trăirea în acord cu această identitate. În al doilea rând, odată ce își asumă deplin și își afirmă deschis identitatea în Hristos, creștinul trebuie să știe că acest fapt îl transformă într-un agent a lui Dumnezeu. Acest nou statut presupune implicit vocația de a face teologie. Așadar, indiferent de circumstanțe și în pofida caracterului lor amenințător, un creștin trebuie să acționeze în sprijinul și în numele celor care n-o pot face, devenind astfel vocea lor, ca parte a unei lucrări care în ultimă instanță devine lucrarea lui Hristos în lume.